

Igor Duda, *Socijalizam na kućnom pragu: Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji*. Zagreb – Pula: Srednja Europa, 2023., 256.

Mjesna zajednica, kao fenomen i oblik društveno-političkog organiziranja, do sada nije bila predmet istraživanja historičara, uglavnom su doprinos izučavanju ovoj problematici dale druge nauke poput sociologije ili prava. Ovakvo nešto se može smatrati i očekivanim, a s tim u vezi je najrecentnije istraživanje Igora Duda još vrijednije. Istraživanje je nastalo u okviru projekta *Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma: Hrvatska 1970--1990*, koji je financiran od strane Hrvatske zaklade za znanost. Projekat je sadržavao osam tema, gdje je posljednja bila namijenjena mjesnim zajednicama i predstavljena je u monografiji *Socijalizam na kućnom pragu: Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji*. U monografiji je autor pored Hrvatske pokušao obuhvatiti i prostor cijele Jugoslavije. Međutim, primjetno je da je broj podataka za područje Hrvatske više prisutan jer druge republike nisu na isti način dobile pozornost ili jednostavno nisu ni sačuvale podatke koji bi bili od koristi.

Kroz monografiju autor hronološki prati putanju razvoja mjesnih zajednica, od njihovog osnivanja i uključivanja stanovništva do stagnacije i činjenice da one postaju *posljednja rupa na svirali*. Pri tome, važan segment cijeloj priči daju brojni arhivski izvori koje autor koristi, a posebno se ističe list *Mjesna zajednica* koji je izlazio jednom mjesečno i donosio priče s terena, ali i smjernice za djelovanje koje su dolazile od vlasti. Autor na početku naglašava kako je mjesna zajednica trebala predstavljati oblik proširene porodice i na taj način je trebalo doći do djelovanja odozdo i razvoja društvenog samoupravljanja. Također, naglašeno je kako je do ideje društvenog samoupravljanja došlo zbog ideja koje su bile sastavni dio jugoslavenskih društvenih reformi od 1950-ih, a riječ je o debirokratizaciji, decentralizaciji i demokratizaciji. Zbog toga se razvojem mjesnih zajednica pokušao stvoriti socijalistički čovjek koji će svoje slobodno vrijeme izdvajati za djelovanje u svojoj zajednici. Mjesne zajednice su svojim postojanjem trebale djelovati na razvoj solidarnosti i bratimljenja. Upravo zbog toga Igor Duda ovom pitanju posvećuje posebnu pažnju i naglašava kako su solidarnost i

bratimljenje bili izuzetno značajni jer je dolazilo do smjene generacija u Jugoslaviji i kroz mjesne zajednice se pokušavalo prenijeti ideje bratstva i jedinstva na mlađe generacije. Upravo je potreba za ovim idejama dovela do masovnog osnivanja novih mjesnih zajednica.

Autor posebnu pažnju posvećuje pitanju slobodnog vremena i spremnosti građana da aktivno učestvuju u aktivnostima mjesne zajednice. Posebno su se u ovom istakli društveni aktivisti, gdje autor zaključuje da je udjel žena bio zanemariv. O aktivistima kao pokretačima u svojoj okolini pisao je i list *Mjesna zajednica*, gdje su prikazivani kao osobe koje su izdvajale svoje vrijeme kako bi obezbijedili za svakog ponešto. Zapravo, kroz predstavljanje aktivista pokušavalo se djelovati i na veliki broj građana koji su bili nezainteresirani za lokalni angažman. Igor Duda zaključuje kako su građani doista uspijevali ostvariti jednu vrstu društvenog samoupravljanja i socijalističke demokratije, jer su bili prepušteni sami sebi u mjesnim zajednicama i morali su se samostalno organizirati kod realizacije postavljenih ciljeva. Međutim, upravo je ovakav sistem doveo do preorganiziranosti mjesnih zajednica koje zbog svoje početne svrhe postojanja nisu bile u mogućnosti ostvariti sve potrebe i želje, a i sav teret planiranja bio je prevelik za zajednicu koja je trebala da predstavlja proširenu porodicu. Samim tim, do narušavanja društvenog samoupravljanja došlo je u unutrašnjosti, a to je značilo i narušavanje temelja mjesne zajednice. Zapravo, do slabljenja društvenog samoupravljanja doveo je i strah od razvoja bilo kakve vrste demokratije i mogućnosti da se izgubi kontrola, što je dovelo do diskursa o tome kako je to „nova samoupravna fasada“ i da se tu ne provode ustavna rješenja. Autor samim tim u posljednjem potpoglavlju, kojeg je naslovio *Pepeo i snovi* predstavlja posljednju fazu djelovanja mjesnih zajednica, koje su nizom okolnosti postale samo formalne jedinice, čije su odluke mogle biti suspendirane od strane bilo kojeg općinskog službenika.

Na kraju, može se istaći kako je autor ove monografije kroz veliki broj arhivskog materijala, shematskih prikaza, ali i fotografija predstavio život običnog čovjeka, ali i same mjesne zajednice. Autor je pristupio detaljnom analiziranju spremnosti građana Jugoslavije da se prilagode novim idejama društvenog samoupravljanja i socijalističke demokratije, pri čemu je još značajnija činjenica da je to potkrijepio primjerima s

područja cijele Jugoslavije. Autor svojim pristupom ne želi samo prikazati put razvoja mjesnih zajednica, nego niza drugih okolnosti, od samoupravnog trokuta u kojem se ona nalazi, do spremnosti običnog čovjeka da aktivno djeluje i snalazi se u svemu tome. Također, posebnu pažnju posvećuje i državnoj vlasti koja je svoje ciljeve pokušavala provesti kroz mjesne zajednice. Upravo ovakav pristup čini je dostupnom širem krugu čitalaca, a ne samo historičarima.

Fikreta Jakubović